

- 444 с.
3. “Роде наш красний...” Волинь у долях краян і людських документах. Т. 3. – Луцьк: Вежа, 1999. – 906 с.
 4. Бобак О. Час відкривати істину. Родовід Олександра Цинкаловського – патріарха волинського краєзнавства. Художньо-біографічна повість. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2008. – 112 с.
 5. Гуртовий Г. Волинський Ружин і гетьмани Ружинські: Історико-краєзнавчі нариси. – Луцьк: Надстир’я, 2003. – 60 с.
 6. Гуртовий Г. Волинь – край козацький. – Луцьк: Надстир’я, 2000. – 352 с., іл.
 7. Гуртовий Г. Євреї містечка Торчин. – К.: Вид-во “РИФ”, 2003. – 108 с. (Видано за програмою товариства “Єврейська спадщина”).
 8. Інтелектуальна еліта Волині / Автор проекту і упорядник Г. Бондаренко. – Луцьк : Волинські старожитності, 2012. – 272 с.
 9. Леся Українка та родина Косачів в контексті української культури. Тези та матеріали. – Луцьк, 1996. – 42 с.
 10. Леся Українка і родина Косачів в контексті української та світової культури. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції 24-25 лютого 2001 р., с Колодяжне. Науковий збірник. – Луцьк: Надстир’я, 2001. – 140 с., іл.
 11. Леся Українка і родина Косачів в контексті української та світової культури. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції 24-25 лютого 2006 р., с Колодяжне. Науковий збірник. Випуск 3. – Луцьк: Пульс, 2006. – 226 с., іл.
 12. Минуле і сучасне Волині: Історичні постаті краю. Тези доповідей і повідомлень V Волинської історико-краєзнавчої конференції. – Луцьк, 1991. – 193 с.
 13. Огнева О. Будинок серед алей (Музей Ігоря Стравінського в Устилузі). – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2006. – 56 с.
 14. Олександр Цинкаловський та праісторія Волині /Упорядник Г. Охріменко. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2007. – 740 с., іл. 16 с.
 15. Семенюк А. В обіймах мистецтва. Сторінки життя і творчості художника А. Г. Лазарчука. – Луцьк: Надстир’я, 2010. – 148 с.
 16. Сяйво душі Модеста Левицького. Життя і творчість / Упоряд. Л. Токарук. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2009. – 300 с.

УДК 94+37.03(477.82)

Вікторія Дяченко

Фольклорно-етнографічна спадщина Олександра Цинкаловського: джерелознавчий аспект

У статті присвяченій постаті знаного історика, археолога, етнографа Олександра Цинкаловського, на підставі неопублікованого наукового доробку вченого (за матеріалами Львівської наукової бібліотеки ім. Василя Стефаника НАН України) проаналізовано вклад вченого у напрямку, збереження та популяризації матеріалів традиційної усної народної творчості волинян. Визначено ключові наукові принципи підходу щодо збиральницької діяльності О. Цинкаловського. Увагу зосереджено на аналізі та публікації джерельної бази з означеної проблематики.

Ключові слова: Олександр Цинкаловський, Волинь, етнографія, наукова спадщина

Дяченко Виктория. Фольклорно-этнографическое наследие Александра Цинкаловского: источниковедческий аспект

В статье посвященной личности известного историка, археолога, этнографа Александра Цинкаловского, на основе неопубликованного научного наследия ученого (по материалам Львовской научной библиотеки им. Василия Стефаника НАН Украины) проанализирован вклад ученого в направлении, сохранения и популяризации материалов традиционного устного народного творчества Волини. Определены ключевые научные принципы подхода к собирательской деятельности А. Цинкаловского. Внимание сосредоточено на анализе и публикации источниковой базы по обозначенной проблематике.

Ключевые слова: Александр Цинкаловский, Волинь, этнография, научное наследие

Dyachenko Victoria. Folklore and ethnographic heritage of Oleksandr Tsynkalovsky: source-study aspect

The article analyzes Oleksandr Tsynkalovsky as famous historian, archeologist, anthropologist, on the basis of the unpublished scientific works of the scientist (based on the materials of the Lviv Scientific Library named

after Vasyl Stefanyk of the National Academy of Sciences of Ukraine) is analyzed the scientist's contribution in the direction of preservation and popularization of materials of traditional Volynian oral folk. The key scientific principles of Tsynkalovsky's gathering information activity are determined in the following article. Attention is focused on analyzing and publishing a source database on this topic.

The key words: Oleksandr Tsynkalovsky, Volyn, ethnography, scientific heritage

Олександр Миколайович Цинкаловський (1989 – 1983) – історик, археолог, етнограф, один з найвизначніших дослідників Волині. Внесок вченого у дослідження рідного краю настільки великий, що оцінювати його в рамках однієї науки неможливо. Це волинезнавець надзвичайно широкого профілю. Вчений досліджував археологію, історію, етнографію, досконало знав нумізматику, сфрагістику, топоніміку, гідрологію, сакральне мистецтво, архітектуру Волині [3, с. 47].

Значне місце в науковій спадщині О. Цинкаловського займає дослідження вченого в галузі матеріальної та духовної культури волинян та поліщуків. Вчений розгорнув значну роботу щодо збору етнографічного матеріалу. Незважаючи на те, що О. Цинкаловський був відірваний від основного ареалу своїх досліджень – Волині, лише впродовж 30–40-х рр. ХХ ст. виїжджав на експедиції, він зайняв належне місце серед дослідників цього краю [2, с. 646].

Актуальність теми зумовлена тим, що незважаючи на значну увагу до наукової спадщини О. Цинкаловського, усе ж діяльність ученого як етнографа, його роль у розвитку української етнологічної науки, розглядалася лише побіжно.

Метою роботи є спроба з'ясувати внесок О. Цинкаловського у розвиток української етнографічної науки, проаналізувати досягнення вченого у вивчення особливостей традиційного побуту та духовної культури Волині та Волинського Полісся.

Матеріали багаторічних напрацювань, зокрема й етнографічні дослідження, та особистий архів О. Цинкаловського (№ 237, нараховує близько 400 одиниць) зберігається у фонді відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. Архівний фонд представлений матеріалами, що свідчать про багатогранне зацікавлення дослідника історією та культурою Волині.

Характерною особливістю його підходу до вивчення проблеми була максимальна увага до збору відповідного матеріалу. Нагромадивши його на кілька книг вченому так й не вдалося вести досліджувану проблематику до наукового обігу [4, с. 69].

Проводячи етнографічні розвідки у поліських селах, науковець записує з уст старожилів перекази, байки, пісні, легенди, повір'я та прислів'я [6, с. 35]. Необхідно відзначити, що велику увагу при зборі польових етнографічних матеріалів вчений приділяв казкам, у яких передано світогляд, морально-етичні та естетичні принципи поліщуків. Цінними є народні казки та оповідання: “Данилко”(Додаток А), “Лінива кума – сама собі біда”(Додаток Б), “Бідний і багатий”(Додаток В), “”, “Мороз і селянин”(Г), “Вовкулаки”(Додаток Д), байки “Циган і вовк”(Додаток Е) збережені у колекції вченого [1, с. 367].

Упродовж багатьох років вчений активно вивчав і популяризував духовну культуру волинян. Як вчений-етнолог він чимало нового у вивчення особливостей побуту і матеріальної культури. Він зосереджував найбільшу увагу на збиранні матеріалів про народні звичаї, обряди, вірування. Дослідження в цей час звичаїв та обрядів було новим напрямом у науці. Вивчаючи народну обрядовість на високому науковому рівні, О. Цинкаловський, долучився до популяризації української етнографічної науки. Своїми напрацюваннями вчений показав самобутню історію рідного краю. Постать дослідника є прикладом справжнього патріота для молодих поколінь, а маловідомі неопубліковані архівні матеріали є вагомим внеском та першоджерелом у вивчення минувшини Волині та Волинського Полісся і потребують окремої уваги сучасних дослідників.

Джерела і література

1. Бундак О. Олександр Цинкаловський: історико-археологічні студії / О. Бундак // Українська історична наука на шляху творчого поступу / III Міжнар. наук. конгрес укр. істориків 17–19 травня 2006 р. – Луцьк: РВВ “Вежа”, 2008. – С. 364–368.
2. Гика В. М. Волинські дороги Олександра Цинкаловського / В. М. Гика // “Роде наш красний...”: Волинь у долях краян і людських документах. Т. 3. – Луцьк: Вежа, 1999. – С. 646–648.
3. Ковальський М. Роль Олександра Цинкаловського в українській історіографії і волиніані / М. Ковальський // Минуле і сучасне Волині: Олександр Цинкаловський і край. Матеріали ІХ наук. іст.-красн. міжн. конф., 20–23 січня 1998 р. – Луцьк: Надстир'я, 1998. – С. 46–47.

4. Піоцький А., Войтюк Н. Інтелігенція Волині: погляд крізь призму часу / А. Пісоцький, Н. Войтюк // . – Луцьк: ВАТ “Волинська обласна друкарня”, 2009. – 176 с.
5. Сус І. Олександр Миколайович Цинкаловський – історик–археолог та етнограф Волині / І. Сус // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і ковельчани в історії України та Волині. Матеріали XII Всеукр. наук. іст.–краєзн. конф. Зб. наук. праць. – Луцьк: Надстир’я, 2003. – Ч. 2. – С. 64–65.
6. Цибульська О. Олександр Миколайович Цинкаловський / О. Цибульська // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Олександр Цинкаловський і край. Матеріали XXVI між нар. наук. іст.–краєзн. конф., присвіч. 1020–ій річниці від першої писем. згадки про Володимир та 110–річчю від дня народж. О. Цинкаловського, 22 лютого 2008 р. – Луцьк: Надстир’я, 2008. – С. 32–36.

Сучасний розвиток історичної науки, волинезнавства в тому числі, характеризується посиленням уваги до проблеми духовної сфери суспільства. У зв’язку з цим доцільним є публікація джерел які було зібрано, але не введено до наукового обігу Олександром Цинкаловським.

Додаток А

Львівська наукова бібліотека ім. Василя Стефаника НАН України. Фонд рукописів. Ф. 237. Цинкаловський О. Цинк-170. Данилко – поліська казка у записі О. Цинкаловського. 1933. Камінь-Каширський. 6 арк.

Данилко

(казка поліська зап в пов. Камінь-Каш)

За синіми лісами, за широкими болотами за річками та озерами десь далеко, далеко на глибокому Поліссю, на пісковій горбовині стояло невеличке село Мочулки.

Невеличке то було сільце. Так як йшла піскова горбовина над глухим болотом простяглася довга вулиця з обох боків якої стояли низькі курні хати криті соломною і очеретом. Вулиця починалася в полі і кінчалася в полі а там де починалося село стояла висока фігура обвішана офірами та фартуками.

Така ж фігура стояла в кінці села. Людей в Мочулках було не багато. Якось не прибувало населення в цьому селі. Родин здавалося було багато, дітей при кожній хаті бавилося досить, а людей якось не прибувало . Часто дуже часто на пісковий горбок що займався ген за селом серед пасовиська йшла жалібно процесія за деревяною труною.

Труну поставлену на возі або санях ліниво тягли невеликі воли, а за нею йшла родина небіжчика. (Арк. 1 зв.)

Як небіжчик був господар то жінки тримають вбитого в віко труни кілка йшли з чередою дітей а збоку заводили жінки вираховую всі над покійником.

Так було і сьогодні

По слизкій і кольний дорозі, що проводила з села до могилок за санчатами на якій стояла соснова труна поволі просувалася громадка людей.

Здалеку було чути голос плачки Яринохи.

А хто на тії воли буде годувати. А хто на тую нивкі буде горати. Поки був то нас Микиточку. Покинув ти нас сивий голубочку.

Громадка людей минувши курганці наближалася до піскового горбія зарослого старими зарослями зарослими лісами – то були могилки.

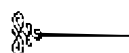
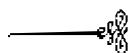
Діл виконано ще рано, а коло нього на піску лежав невеликий хрестик з дубової дощечки, міцна і груба соснова колода.

Старенький сивий піп з чорних виоловіши не живу ризах пробормотів молитви, покрупив труну зтягнув старечим тенорком “Вічну пам’ять” і труну на місце спустився до могили і стали засипати мокрим піском.

Тихо було навколо тільки часом жінка Ярина зачервонілими від сліз очима тримаючись за руки малого хлопця Данилка часом]

[Тихо було навколо тільки з губ жінки наче лелека Ярини що тримала за руку малого Данилка виривалися слова безнадійного болю:

“Що ми бідні тепер будемо робити? Що ми будемо робити?”

Вечоріло. Ярина з Данилком повернулися додому стали у кутку хати і не слова не промовили довго-довго дивилися на широку дубову лавку на якій довго лежав хворий і вмер їх опікун.

Минали дні за днями. Добрі люди-сусіди помагали Ярині скосити і звести сіно, дочка Ярониха допомогла зжати жито, повиривати коноплі і лен.

Данилко з хлопцями щодня гнав череду на оболонь.

Так минав рік, другий, добрі люди не дали згинуту Ярині і Данилкові помагали як могли, хто роботою, хто радою. (Арк. 2 зв.)

Жалілася Ярина, місця собі знайти не могла, та й ціла робота на неї спала, але в сені плакала одну неділю. Підросте за недовго данилко за роботу візьметься і тоді легше буде. Помагали їй правда добрі люде, але гірка та поміч, треба знаходитися та напроситися, а то свій господар в хаті буде, тоді інакше все буде.

Так минуло кілька років і Данилко виріс на гарного стрункого парубка. Радість і надія охоплювала серце Ярини коли вона парубків і підпарубків бачила. Данилко одягнений в сиву свиту й нові ликові постоли стояв в церкві. Високий як осокір і такий гарний як князь думала Ярина, йому і дівчину в думках вибирала тай вибрати не могла.

Аби тільки здоров'я Бог дав, аби худоба наша добре велася, аби не заслонила в цьому році що сіно буде, хліб буде і якое... Час минав і ніщо не порушало життя села Мочулки. (Арк. 3)

Зеленіли нивки і сіножаті, шуміли глухі ліси, зносилися тумани над болотами, а по небі плили з невідомих країн хмарки по ночах на далеких горах вили вовки. Ніхто з чужих людей не завітає до села Мочулок тільки люди з сусідніх сіл часом оповідали, що чутки є що князі війну між собою, що бояри й тавуни по селах їздять що молодих хлопців силоміць зі собою забирають та людей ратніх з них роблять.

Слухали то люди з Мочулок та й так собі міркували: чи то віси раз людей до війська забирали, але Мочулки та біда якое минала, далеко віддай від тих городів та наше село може до нас таки й не оминуть так як поряд нам минає. Ярина слухала цю мову людей й страх на неї якийсь находив, сама навіть не знала чому. Хлопців думала собі беруть, то може й Данилка можуть взяти. “Що то буде як візьмуть Данилка?” Так серце собі гризучи пішла до старої Яронихи і вся свою гризоту їй оповіла. (Арк. 3 зв.)

Ярониха вміла не тільки людям порадити, а знала різні чари і різні зілля чарівні що можуть біду відвернути. Знала заговори, знала ворожби, закляття і багато чого. Не одного вона з біди вирятувала, не одного хворобу відвернула на сухі ліси її посилаючи, не одного вовчим зіллям напоїла, а в вовка обертаючи, а такого як біль заговорити, страхи зігнати, блуд відігнати то й рахувати нема чого.

Отож до теї старої Яронихи пішла неспокійна Ярина та за всі болі та жалі їй виказала.

Не журися, Ярино, не журися, удовицю як ба щас сталося доле на всі розу зілля так маю що на Тиребищах у нас росте. Хто того зілля нап'ється вовка обернеться та й буде той вовк триматися недалеко від села, а як тільки що я його кличу прибігає, прибіжить до мене, а я до нього промовляю.

“Вовку, вовчику, здійми свою сіру шкірочку, забудь про ліси, про телиці (Арк. 4) вернися домів до родичів. Нехай сухий дуб лиш тоє знає та стара Ярониха.

На захід сонця, оком на схід вовчим скоком на полугах темну блудом на південь ясного сонця чудом яким був таким буду”. Й обернеться вовк в людину.

Тільки що скінчила цю мову Ярониха, Захар –Бортник до села по темному лісі луна від рогів та сурм розійшлася. Вершня і кілька озброєних з лісу виїхали та й до села підїзжати почали.

Схопилася Ярина додому в мить скочила Данилка за руку ухопила та й до Яринохи. Яриноха взяла зі скрині червону стрічочку зав'язалана шії Данилка тай разом до хащів за село.

Там обернула Данилка на схід сонця дала йому вовчого зілля напитися, тай відійшовши від нього зачала шепотіти. А як скінчила то не було нікого на тому місці де стояв хлопець, а лише сірий вовчок шмигнув через сіножаті тай полетів до темного лісу. Боже ти мій заголосила Ярина (Арк. 4 зв.)

Що ж то буде, та коли він до мене поверне?

Не журіться, Ярино заспокоїла Ярониха. Княжі люди в нас довго не будуть, а як тільки від нас поїдуть підемо ми разом тай покличемо Данилка, а вовчок прилетить і обернимо його знов у хлопця.

А як їх одразу з'явиться то як же пізнати? Журилася Ярина.

Дурна ти, дурна! А нащо же я стрічку червону йому на шиї зав'язала.

Вилитить вовк зі стрічкою той і твій Данилко.

Повернула Ярина з Яринохою до села, а там страх що робиться.

Хлопців найкращих найпоставніших ніби щось бидло кінні княже люде оточили та й по хатах шукають кого б ще взяти.

Як забачили Ярохиху, той до неї – то ти стара відьма хлопців переховуєш. З мечами гострими та списами колючими до неї приступають. Кажі де син Ярини – Данлко, а то смерть тобі заподіємо!

А стара Ярониха а ні слова. Стоїть як смерть бліда тай труситься. (Арк. 5)

Тай нагло як крикне, як впаде на землю піна з кровію з уст пішла тільки, та й по ній.

Цілу ніч пильнували княжі люди схоплених хлопців, а на ронок почали їх поряд з собою невідомо куди оповляти до ратньої служби.

Посумніло село, нема ні співа, навіть люди голосно говорити перестали, перелякані. Не в одній хаті заплакали родичі по своєму синові тільки Ярина якось зі страху зовсім скаменілою стало. Що їй люди не питаються де твій Данилко подівся.

Серед забраних хлопців його ніхто не бачив.

Нічого не відповідає людям Ярина. Мовчить. А як поховали стару Яриниху, прийшла додому Ярина зачинила засобою двері та й гірко заплакала. Ото лиха собі наробила, ото тяжку біду на свою голову справила, та як я тепер Данилка знайду, як його з вовка в хлопця оберну. Цілу ніч плакала Ярина, цілу ніч очей не сплющувала все про Данилка журилася, а як стало розвиднятися пішла під той ліс. (Арк. 5 зв.)

Зачала шукати.

Данилку, Данилку! Й то я твоя мати, не бійсь!

Тиша була в лісі тільки часом дятел в пусте дерево глухо стукає, або сойка десь в гушавині закричить.

Погукала, покликала Данилка Ярина, та й з тяжким серцем додому пішла. Так ходила день в день як тільки на день стане благословлятися. Піде пошукає, покличе і прийде до хати ніби непритомна.

Аже якогось дня, коли як звичайно кличе Ярина Данилка вискочив з лісу сірий вовк і до Ярини близько підійшов. Гляне Ярина, а на шиї у нього червона стрічка. Зраділа Ярина, та тривало це тільки хвилину. Не пам'ятала вона заговору Яронихи який мав Данилка в хлопця обернути. Як не старалася собі не могла собі того пригадати. Як тільки не промовляла вона до вовка що стояв коло неї і дивився сумно. (Арк. 6)

в очі Ярині ніби хотів сказати: - рятуй мене, мамо, оберни мене в людину, ен хочу я жити у глухому лісі – нічого зі слів Ярини не виходило.

Хотіла було вона взяти зі собою вовка до хати, може та у спокої пригадає слова Яронихи, але вовк до лісу знов.

Так минуло літо і осінь. В лісі вже останнє листя, ночі стали довгі, ранки зимні, з приморозками. Ярина перестала вже й до лісу виходити, Данилка кликати. Завмерно ніби село, тільки по ночам прислуховуються як вовки за селом виють та собаки на обістях брешуть. Зібралися якось люди мочулянські до лісу по дрова їхати позапрягали коні та й вирушили в урочисько Вижар де ще літом дерева досить зрубали. Їдуть вони лісом аж раптом чують ріг заграва той, пси мисливські стали уїдати. Княже полювання значит і звіря якогось женуть, станьмо тут на галявині. (Арк. 6 зв.)

Та й забачимо що буде. Але ту т знов рив заграви вже ближче уїдати собаче стадо, завзятий той просто на них якогось видно звіра женуть. Минуло кілька хвилин а з чагарника вовк раптом вискочив на галявину, затримався і почав наслухувати.

В тій хвилині зойкнула стріла міцною рукою з того лука пущена застрягла в вовчій шиї.

Скочив вовк, захитався та впав на замерзлу землю. Підійшов до нього стрілець – молодий боярин, люди мочулянські підбігли вовчій смерті преглядати. Підбігли вони до місця де вовк забитий лежав, а замість вовка хлопець молодий пострілений в шию тонкою стрілою лежав. Приглянулися люде й бачать що то Данилко Яринин син перед ними лежить. Положили його на віз і повезли до села, а стрілець-боярин молів в камінь обернувся що й досі в вижарському лісі лежить.

(записано в Камінь-Каширському повіті 1933 р.)

Додаток Б

Львівська наукова бібліотека ім. Василя Стефаника НАН України. Фонд рукописів. Ф. 237. Цинкаловський О. Цинк-172. “Лінива кума – сама собі біда”, “Бідний і багатий”, “Мужик і дятел” – народні оповідання у запису О. Цинкаловського. 3 арк.

Лінива кума- сама собі біда.

Прийшла кума до куми та й просить допомогти пшеницю полоти. Поможи мені Одаркопшеницю виполоти та й тобі колись чимось віддячуся.

Е, каже одарка, бачила я твою пшеницю. Там що крок то сто будяків сидить колючих. На мої руки загостри колюхи.

Та й не пішла кумі помагати.

Пройшло літо, зібрали з того жита та пшениці. Кума Марта і свою пшеницю до стодоли звезла, змолотила, до млина завезла та додому білої муки два мішки привезла.

Але раз пізної осені приходить Одарка до Марти та й каже. Чула я що ти у млині була та муки пшеничної два мішки привезла ото й прийшла до тебе позичити бодай горнець мучиці. Почувши це взяла марта міщину від Одарки та пішла до комори.

Та не довго забарилась Марта в коморі. Виходить вона з комори з пустою міщиною та й каже до Одарки. Не можу Одарко, муки з мішка, бо що яложу руку до муки, а будяк до руки.

Зрозуміла Одарка слова Марти, та й пішла з пустою міщиною. (Арк. 1)

Додаток В

Львівська наукова бібліотека ім. Василя Стефаника НАН України. Фонд рукописів. Ф. 237. Цинкаловський О. Цинк-172. “Лінива кума – сама собі біда”, “Бідний і багатий”, “Мужик і дятел” – народні оповідання у запису О. Цинкаловського. 3 арк.

Бідний і багатий

Пішов раз бідний селянин до міста та на дорогу взяв до торби кусник хліба та трохи сиру.

До міста було далеко. Заморився селянин приліг під деревом відпочити та як тільки ліг тай заснув. Крук що сидів на дереві забачив що селянин спить злетів з дерева, засунув дзьоба до торби, витягнув кусник хліба і сир та з’їв все без рештки.

Обудився селянин, забачив що хліба та сира нема. Та що робить, пішов він голодний до міста. Залагодив він в місті свої справи та так і не уївши повернувся додому ледве ноги волочить з голоду.

Як довідалися сусіди про пригоду з круком що з’їв з т орби хліб і сир та почали над бідним Іваном насмішки строїти. Таке, казали, тільки з Іваном могло статися. Іван мовчав та й правду кажуть що було тут казати. Пощастило йому однак і доробився він до доброго господарства .

Забули сусіди давно про крука що з’їв хліб і сир у Івана, а що він був людиною мудрою і працювитою вибрали його сільським старостою.

Запросив Іван до себе сусідів що йому честь і довіру висловили та старостою вибрали. (Арк. 2)

Коли гості добре піділи і підпили став Іван їм жалітися , що мовляв купив він желіза віз окувати і зложив його до комори. Але раз приходить бачить що миши те желізо на дрібні ковалочки поточили.

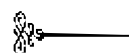
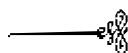
Що ж ви куме кажете, поточили на дрібні кавалки, а то шкода такого заліза, шкода...

Всі головами похитали та зі співчуттям , а Іван вийшов та й каже:

“От бачите добрі мої сусідоньки, не хотіли ви вірити, що крук хліб і сир з торби моєї вкрав та з’їв, а повірили що миші залізо сточили бо тоді я був бідним а тепер вірите, бо став багатим”. (Арк. 2 зв.)

Додаток Г

Львівська наукова бібліотека ім. Василя Стефаника НАН України. Фонд рукописів. Ф. 237. Цинкаловський О. Цинк-175. Мороз і селянин – казка, записана О. Цинкаловським. 3 арк.

Мороз і селянин

Було то перед самим Різдвом. Вже від Михайла лежав сніг і зима була дуже люта. Позамерзали не тільки озера та болота, замерзли також і бистрі річки та так замерзли, що всюди можна було кіньми переїхати. Перед самим святом мороз був такий, що замерзли горобці та інша пташина, знаходили по дорогах, а куропатки шукали поживи під сільськими стодолами в кутках сиділи.

В таку то то нічку забракло дров у Івана. Палив він соломою, пізніше усе з подвір'я хмиззя визбирав, а вхаті зимно і діти на печі сидять з печі на піл бояться злізти.

Матроха, жінка Івана, що не напросила чоловіка щоб до лісу по дрова поїхати, та Іван все відкладав. От каже трохи потепліє – то поїду. Та що ж ти чекаєш так до весни дождеш, а ми тут з маленькими дітьми в хаті замерзним встиду та не маєш сусідів хоч би посоромився.

Бачить Іван, що чекати нема чого, бо що день то мороз ще сильніше робиться. Запріг коней до санок й поїхав до лісу. Виїхав рано, що тільки розвиднілося. Мороз такий став, що дихнеш водою (Арк. 1), а воно на землю льодом падає. Одягнувся він добре. Взяв кожуха, поверх свиту вкрився чуною та здавалося ніякий мороз йому нічого зробити не міг би. Ось їде він полем, а мороз що сидить в глибокому холодному ярі забачи в що їде хтось і вмить коло санок опиниася та почав Іван а за вуха, за ніс та за щоки щипати, холодом на нього дмухати. Іван шапку глибше на голову насуне, ковміром вуха закрив. Мороз вже не хоче від нього відчипитися. Заморожу, мума мороз на смерть, заморожу, завію снігом, так щоб люди не знайдуть де подівся.

Як не був добре одягнений Іван, але стали йому ноги мерзнути, то в плечах холод став ходити. Зіскочив він з санів, пробіг добрий шман дороги, зігрівся і знов на сани вскочив.

Бачить мороз, що нічого не скурив, але він Івана не відпускає. Приїхав Іван до лісу облюбував собі високу березу, скинув свиту і кинув на сніг, а сам в одному тільки кожуху залишився.

От тепер то думав мороз я його в мить заморожу та як похопить Івана холодом, а Іван плюнув і в долоні взяв сокиру та як почне рубати (Арк. 2).

То так зігрівся, що аж пара від нього розходитьсь. Бачить мороз що нічого тут з Іваном не зробить, занезрився та хотів покинути Івана, але забачив що на снігові дід деревом лежить хожух і сермгла. Ось думає влізу я до кожуха та як тільки одягне Іван кожуха, то напевно замерзне. Як задумав так і зробив. Холодом повіяв він на кожуха, аж вовна на ньому сива зробилася від морозу. Скінчив Іван березу рубати, повкладав колоди на сани та хотів кожуха надягати, але бачить що він цілий аж збілів від морозу та трохи не примерз до снігу.

Ага подумав Іван що туди мороз вліз до того кожуха. Витяг від дерева березового кия та як того кожуха тим києм молотити [став] що аж курява піднялася. Мороз що заліз у кожух побитий та переляканий вмить втік з кожуха, тай через ліс у поле до холодного яру стрибнув.

Нехай каже йому лихо тому Івану. Повідбивав мені не тільки боки, а іголови та по ногам дісталось.

А Іван з навантаженим дровами возом щасливо під'їздив дорогою до своєї хати. (Арк. 3).

Додаток Д

Львівська наукова бібліотека ім. Василя Стефаника НАН України. Фонд рукописів. Ф. 237. Цинкаловський О. Цинк-181. Цинкаловський О. Поліські оповідання про вовкулаків (Opowiadania poleskie o wowkałakach) – короткий зміст. 1 арк.

Opowiadania poleskie o Wowkałakach

Polesiaków na Białorusi uważano za czarodziejów. Kiedy poleszucę płyneli na tratwach Nieminem do Bałtyku to dzieci widząc ich uciekali i chowali się.

Mówioni, że wracają do domu z nad morza obracając się u wilków.

1 – Opowiadania o babie, która szukała swego syna, którego sama obróciła wróżbą w wilka. Pytała ona czy kto z ludzi widział młodego wilka ze sznurkami szyji.

2 – Opowiadanie o wilku, który chciał porwać owcę, lecz gospodar uderzył go i on obrócił się w człowieka. Opowiedział on jak to czarami obrócono jego i innych w wilków i jako takim życiem on miał lepszego wieku. Jadł padlinę i gryzł korę, zdechłych koni.

Поліські оповідання про вовкулак

В Білорусі поліщуків вважають чародіями. Коли поліщуки пливли на плоті по Немані до Балтійського моря то діти, коли їх бачили, втікали і ховалися.

1 – Оповідання про жінку, котра шукала свого сина, якого ж сама і перетворила у вовка. Питала у всіх, чи можливо хтось із людей бачив молодого вовка зі шнурками на шії.

2 – Оповідання про вовка, який хотів викрасти овечку, але господар його вдарив і той перетворився в людину. Він і розказав як за допомогою чар, його та інших перетворили у вовків, і як в такому образі він провів кращі роки. Їв мертв'ятину, гриз кору, та мертвих коней.

Додаток Е

Львівська наукова бібліотека ім. Василя Стефаника НАН України. Фонд рукописів. Ф. 237. Цинкаловський О. Цинк-178. Циган і вовк (Волинська народна байка), записана О. Цинкаловським. 8 арк.

Циган і вовк

(Волинська народна байка)

Минуло тепле і лагідне літо, настала осінь холодна, дощова. Ранком сонце не сходило ясне і променисте, а туманом затягнуло поля, в лісі пожовкле листя опало з дерев. Зграї журавлів і диких гусей ключами тягнулися в вирій. Ночі і ранки були холодні.

Циганський табір, що розташувався на горбку недалеко від темного лісу, не було вже чути веселої музики і співу. Старий циган Кого по селах з медведем і не вертався до табору, шукаючи місця де б могли перезимувати всі циганські родини. Довго він ходив с села до села, з хутора до хутора, просячи людей лиху стару хатинку де б через зиму могла б перебути циганська родина. Люди по селах гостинно приймали старого цигана з медведем, давали йому нічліг і їжу, але ніхто і чути не хотів про те щоб прийняти цілий табір циган на зиму.

Зажурився старий Кого взяв медведя на ланцюг і пішов сумний до табору. Почувши, що ніхто не хоче прийняти циган на зиму до хати посумніли всі в таборі. Зима буде гостра, сніжна в шатрах ми не перезимуємо, погинемо, позамерзаємо. (Арк. 1)

Довго радили цигани що зробити тай пастановили що кожен циган зі своєю родиною сам собі на зиму пристанища буде шукати. Порішили на тому, і змовилися що як тільки пригріє знов весняне сонечко, що всі з'їдуться на цьому місці під лісом.

Був у тому таборі циган Пого, з жінкою Зорею, а родина їх була найбільшою в таборі і було ц них семеро малих циганят, а старшою в родині була мати Зори стара і довга як патик циганка.

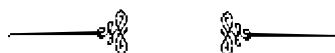
Зорю сухого та сліпого коня до воза з будою, повкладали усе циганське майно посадив себе жінку і мати, а семеро малих чорних циганят повкладали до буди на м'яке сіно і рушили в дорогу зимівлі у добрих людей шукати.

Їздив він с одного села до другого, грав на скрипці, а циганята танцювали "печеного рака". Лди зібралися подивитися на забавні танці циган, а сердобольні господині приносили яка що могла та давали малим циганам. Стара циганка вийняла замусолені карти ворожила, приповідала, заговорювала хвороби, продавала любчики і так проходив день за днем. Наближалася зима. Добрі люди в одному селі змилосяердилися на д циганською родиною і дозволили перезимувати в пустій хаті. (Арк. 2)

Циганська родина хутко загосподарювала в напіврозваленій хатині, аправили маленькі віконця, поладили піч, понаносили соломи і сіна і стали жити на новому місці.

Циган Пого ходив до коня і помагав йому в роботі. Зоря розпаливши в печі і варила для семерох дітей страву, а стара циганка, як вилізла на піч то так вже з неї й не сходила, тільки голова з пороховими часами виглядала.

Тяжко було Пого прогудувати мати. Жінку і семеро чорних циганят, але він не журився. Знав він що в цьому році був великий врожай. Що кожен навіть найбідніший господар навів повну стодолу збіжжя, що розпочнуться забави і весілля, а без нього цигана-скрипника напевно там не обійдуться. Знав він дістанеться на такому весіллі підшви з короваю, пару гусок, кусок сала, ковбаси та й пару грошей не обійдеться. Як думав собі циган Пого так і було. Пройшло тільки кілька днів, а його в селі на весілля грати запросили, потім на вечорниці, потім знов весілля вирвалося. (Арк. 3)

Широко розійшлася чутка про доброго музику цигана по околишніх селах і хуторах. Пого став грати і по других селах. Одного разу запросили його на далекий хутір, що знаходився на другій стороні великого темного лісу.

Взяв Пого скрипку, обвинув її полотняною шматою і пішов лісовою дорогою. Йшов він, а сніг падав рясний, щось так що всі дорог і стежки були засипані.

Ні дороги, ні сліду, а тут ще й блуд вчепив цигана. Не знає він не тільки куди йти, але й звідки прийшов, бо снігом його сліди запорошило. Надходив вечір, перелякався циган та й давай бігти. Біг, біг, змучився, хотів вже додому бодай вернутися та нагло шур до якоїсь ями. Впав він до ями, розглянувся, а тут і вовк та зубами клацає. Циганові на голові волосся як дріт поставало, по шкірі ніби комахи розлізлися. Вовк поклацав зубами, а врешті каже: “Добре мені здобич сама в пастку впала, я тебе зараз з’їм”.

“Не їж мене вовчику-братику, я сухий сама шкіра та кістки, маю семеро малих циганят голодних і холодних”. (Арк. 4)

“Ні!” – каже вовк – “З’їм, тільки кинь той що під рукою маєш”. Пригадав тут циган про свою скрипку розвирнув її та як заграє жалібно-жалібною, а вовк як завіє, як сколимить, аж страх.

“Ні!” – каже вовк такої музики я не хочу, заграй мені веселої.

Вдарив циган смичком по струнах скрипки і полилася весела музика така під які танцювали хлопці дівчатами жваво підвивалися, що аж підкова огню просила.

Як почув вовк таку музику та як схопитися та піде в присядки, а циган ще жвавіше грає. Грав так циган довго-довго, аж змучився вовк впав на землю тай заснув змучений.

Поміркував, поміркував циган вийняв ножа циганку та зі сплячого вовка цілу шкіру зідрав. Придасться думає циган – кожуха з тої шкіри зроблю, тай почав вилазити з ями. Виліз, а сніг вже перестав падати і ясно якось зробилося.

Розглянувся циган і побачив щодо хутора вже недалеко.

Взяв скрипку під руку, шкіру закинув через плече, та й пішов. (Арк. 5)

Радо вітали цигана дівчата і хлопці бо довго чекали коли прийде музика. Грав циган цілу ніч, а рано надарили щиро господарі цигана. Впхали тоді кусками салом та ковбасами, заплатили та пару грошей.

Подякував циган господарю і господині за частування і за плату та пішов дорогою через темний ліс додому. Йшов він, а стало вечоріти, вже свою вовки зачинають вити. Виють та все ближче до нього підходять. Бачить він одного, другого, третього вовка що до нього зближаються і зуби страшні скалять.

Не довго думав циган що робити... Взяв він мішок з салом і ковбасою на плече та виліз на високе дерево. Три вовки підбігли до дерева, а за ними бачить циган вовк без шкіри біжить. Страх найшов на цигана ось тут думає мій кінець прийшов. Підскочив вовк без шкіри до дерева на яким сидів циган та й каже:

Шкіру мені мою віддай. Циган рад би віддати шкіру, та вона в мішку, а мішок за плечима, а циган на гілці одною ногою тільки стоїть, (Арк. 6) а двома руками за другу галузку дерева тримається.

Не віддасиш шкіри, каже вовк, то ми і так не тільки шкіру дістанемо, і тебе на шмаття розірвемо і з’їмо. Так й почали вовки під деревом стояти раду радити, як би цигана з високого дерева дістати.

Порадилися, порадилися тай так постановили: ти без шкіри внизу на землі під деревом ставай, а ми на тебе один на одного станемо не тільки шкіру, а й самого цигана дістанемо. Та хоч циган сухий як трясця, але в мішку салу та ковбасу має, а разом і вечеря буде не згірша.

Як постановили, так і зробили. Став безшкірий вовк під сосною, на нього другий, на другого третій, а на третього вже четвертий почав вилазити.

“Смерть моя, лихо моє”- думає циган. “Дістануть мене, з’їдять. Пропаду я, а за мене пропадуть з голоду мої семеро діточок, жінка та мати старенька”.

Лізе четвертий вовк на плечі третьому вовку, вже спинається вовк на спину виліз та лапами цигана за ноги хоче схопити. (Арк. 7)

А тут нагло як крикне циган:

-“Дай мені безшкірого, я з нього ще другу шкіру здеру!”

Як почув безшкірий, як шарне втікати до лісу, а вовки на ньому стояли як грушки посипались на тверду замерзлу землю і поламали собі ноги, повибивали зуби, та мерщій

підібрали під себе хвості і втіка хто куди. А циган зліз з дерева, оглянувся навколо що нема вовка, а тільки кров і шкура вовча на спині зосталася незабаром вийшов з лісу на поле. Худко прийшов він полем до села на краю якого стояла його хатка де чекала жінка, мати і семеро чорних, босих циганчаток. (Арк. 8)

УДК 929:371.1(477.82)

Оксана Калішук

Олена Левчанівська: матеріали до бібліографії

У публікації з персональної бібліографії зафіксовані книги, статті з періодичних видань, присвячені знаній українській громадській діячці на Волині Олені Левчанівській. Численні публікації поділені на розділи, що мають додаткову інформативну цінність. Показчик розрахований на читачів, які цікавляться громадсько-політичним життям у Другій Речіпосполитій.

Ключові слова: Олена Левчанівська, бібліографія, джерела, Волинь.

Olena Levchanivska: materials for bibliography

In the publication of the personal bibliography, books, articles from periodicals devoted to the well-known Ukrainian public figure in Volhynia Olena Levchanivska have been recorded. Clever publications are divided into sections with additional informative value. The index is intended for readers interested in social and political life in the Second Rzeczopopolis.

Key words: Olena Levchanivska, bibliography, sources, Volyn.

Елена Левчанивская: материалы к библиографии

В публикации по персональной библиографии зафиксированы книги, статьи из периодических изданий, посвященные известному украинскому общественному деятелю на Волыни Елене Левчанивской. Численные публикации поделены на разделы, имеющие дополнительную информативную ценность. Указатель рассчитан на читателей, интересующихся общественно-политической жизнью во Второй Речипосполитий.

Ключевые слова: Елена Левчанивская, библиография, источники, Волынь.

До непересічних постатей Волинського краю належить Олена Карпівна Левчанівська. Її постать може слугувати увиразненням епохи. Народившись у німецько-російській родині (батько – німець Карл фон Гродзинський, мама – росіянка Тетяна Пряхіна), отримавши освіту у Санкт-Петербурзі вона врешті-решт зробила усвідомлений вибір на користь українства.

Олена Левчанівська була однією з небагатьох жінок – представниць національних меншин у польському парламенті. Окрім неї ми можемо ще назвати українок Мілену Рудницьку (у заміжжі Лисяк; голова центральної управи Союзу українок; була обрана 1928 р. від УНДО), Олену Кисілевську (з дому Сіменович; була обрана 1928 р. від УНДО) та єврейку Розу Померанц-Мельзер (стала пешою жінкою, обраною до Сейму 1919 р. від Сіоністської партії).

На початку своєї кар'єри сенаторка «взагалі не переносила партійництва» і не належала до жодної партії. За свідченням її доньки Ірини, вона жартуючи говорила: «Можете мене вписати (до списку кандидатів), я не буду переживати, якщо моя кандидатура не пройде».

Прикметно, що під час присяги сенаторка Олена Левчанівська виголосила її українською («Присягаю»), що викликало спротив і пролунала вимога скласти її польською мовою („Ślubuję”) (Maroń G. Ślubowanie senatorskie w polskim podżądku prawnym // Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeczowskiego. Seria prawna. – 2012. – Z 74. – S. 131.).

Уже під час роботи в парламенті Олена Левчанівська робила гострі і провокуючі заяви, чим неодноразово викликала обурення присутніх. Так, наприклад, під час однієї з промов у сенаті вона відкрито звинуватила Польщу у насильницькому прилученні західноукраїнських земель, що, вочевидь, викликало невдоволення у присутніх польських політиків.

«Замість того, щоб відбудувати наші зруйновані села, замість того, щоб допомогти нашим українським та білоруським селянам загосподаритися — ви відібрали від нас нашу землю та посадили на ній своїх осадників, а за ті податки, під непомірним тягарем яких руйнується наше селянство, ви будете фільварки для тих осадників у той час, коли наші селяни живуть ще в землянках. Замість того, щоб оточити опікою наш край, зруйнований світовою війною — ви

